

**До разової спеціалізованої вченої ради
PhD 13120 Інституту правотворчості та
науково-правових експертиз
Національної академії наук України
01024 м. Київ, вул. Пилипа Орлика, 3**

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента –кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника
відділу науково-правових експертиз

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України

КАРНАУХА Вадима Сергійовича

на дисертаційну роботу **НЕСТЕРЕНКА Василя Олександровича**

на тему «Зброя як об'єкт цивільних прав»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право

Ступінь актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження Нестеренка Василя Олександровича не викликає сумніву. В умовах воєнного стану збільшується кількість вогнепальної зброї, яка перебуває у володінні фізичних осіб. Державою на законодавчому рівні запроваджено передумови для обороту вогнепальної зброї та боєприпасів до неї з метою забезпечення участі цивільних осіб у відсічі та стримуванні збройної агресії. Водночас продовжує збільшуватися кількість правопорушень, вчинених на території України з використанням вогнепальної зброї. У зв'язку з цим нагальною є потреба в створенні ефективного механізму правового регулювання цивільного обороту зброї, який під час дії воєнного стану та після повернення до мирного життя, не обмежуючись підзаконними нормативно-правовими актами, буде системно та комплексно знижувати ризики, пов'язані з обігом зброї, для суспільства та громадської безпеки. У такому контексті важливим є посилення

дослідницького інтересу до проблематики оборотоздатності зброї в межах науки цивільного права. Виходячи з потенційного загострення безпекових вимірів повоєнного функціонування держави, відсутність у цивілістиці дисертаційних досліджень зброї можливо вважати суттєвою доктринальною прогалиною.

Обрана тема дисертаційного дослідження є актуальною також у світлі процесу інтеграції України до Європейського Союзу. Відповідно до статті 12 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Сторони розвивають подальше співробітництво з роззброєння, зокрема зменшення надмірних запасів стрілецької і легкої зброї, а також, відповідно до Глави 6 («Навколишнє середовище») Розділу V цієї Угоди, подолання наслідків покинутих боєприпасів, що не вибухнули, для цивільного населення та навколишнього природного середовища. Співробітництво в галузі роззброєння також включає контроль над озброєннями, експортний контроль та боротьбу з незаконною торгівлею зброєю, зокрема стрілецькою і легкою. У Дорожній карті з питань верховенства права, що схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р «Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 “Основи процесу вступу до ЄС”», одним із очікуваних стратегічних результатів визначено вдосконалення правового регулювання обігу вогнепальної зброї, що включає в себе, *inter alia*, розроблення та прийняття в IV кварталі 2026 р. закону, яким встановлюється правове регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні, положення якого відповідають нормам *acquis* ЄС.

У зв'язку з наведеним можна стверджувати, що надане на рецензування дисертаційне дослідження В.О. Нестеренка є необхідним та актуальним.

Рівень виконання здобувачем поставленого наукового завдання.

В.О. Нестеренко при проведенні цього дисертаційного дослідження поставив перед собою мету, яка полягала у визначенні правового режиму

зброї, особливостей цивільного обороту зброї, укладення правочинів з нею, а також розробці пропозицій з удосконалення цивільного законодавства України у сфері оборотоздатності зброї.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження, зроблених висновків і рекомендацій за цією дисертацією, надає підстави для висновку, що мету дисертаційного дослідження досягнуто і поставлені завдання аспірантом виконано повністю.

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Київського регіонального центру НАПрН України (нині – Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України) 16 листопада 2022 року (протокол № 10). Дисертація підготовлена на виконання тем науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (номер державної реєстрації 0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (номер державної реєстрації 0124U001503).

Оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Проведений аналіз дисертаційного дослідження свідчить про наявність у дисертанта ґрунтовних навичок застосування методології наукової діяльності. Для аналізу правового регулювання обороту зброї за законодавством України та іноземних держав (США, Великої Британії, Німеччини та ін.) дисертантом вдало застосовано порівняльно-правовий метод дослідження. На увагу також заслуговує використання здобувачем діалектичного методу дослідження для здійснення аналізу видів зброї як об'єкта цивільних прав, визначенні правового режиму та оборотоздатності зброї. В.О. Нестеренком уміло використано філософські, загальнонаукові та спеціальні методи.

У цілому можна стверджувати, що здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Ступінь новизни представлених теоретичних результатів

проведеного здобувачем дослідження та їх наукової обґрунтованості.

Проведений аналіз тексту дисертації, опублікованих наукових праць за темою дисертації свідчить, що результати дисертаційного дослідження В.О. Нестеренка мають необхідний рівень наукової новизни і є достовірними. Сформульовані висновки, узагальнення та пропозиції відповідають зазначеним рівням наукової новизни.

Дисертантом уперше доведено, що за законодавством України щодо зброї встановлений спеціальний правовий режим (порядок врегулювання суспільних відносин щодо зброї, її цивільно-правового обороту, що здійснюється за допомогою правових засобів, методів, способів, типів правового регулювання), що забезпечується обмеженням диспозитивного методу цивільно-правового регулювання суспільних відносин щодо набуття на праві власності зброї та оборотоздатності зброї через встановлення певних дозволів, заборон, зобов'язань (стор. 8-9).

Схвально сприймається положення про співвіднесеність Проекту Закону про право на цивільну вогнепальну зброю № 5708 від 25.06.2021 (далі – Законопроект № 5708) з нормами Директиви ЄС 2021/555 Європейського парламенту та Ради від 24 березня 2021 року щодо контролю за придбанням та володінням зброєю в частині визначення категорій зброї, що засвідчує належне врахування дисертантом політико-правового виміру євроінтеграції України при формулюванні положень наукової новизни (стор. 11, 68-69).

Конструктивними вбачаються пропозиції щодо доповнень статей 337 та 338 Цивільного кодексу України («Знахідка» та «Набуття права власності на знахідку» відповідно), які в цілому узгоджуються з положеннями Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» та Законопроекту № 5708 (стор. 9-10, 122).

Не перераховуючи далі всі інші положення наукової новизни дисертаційного дослідження В.О. Нестеренка, можна констатувати, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є належним, вони відповідають зазначеним у

дисертації рівням наукової новизни «уперше», «удосконалено», «набули подальшого розвитку», зроблені на належному науково-теоретичному рівні та становлять науковий і практичний інтерес.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

За своїм змістом дисертаційна робота В.О. Нестеренка повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти та напрямкам досліджень відповідно до освітньо-наукової програми Право.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям дослідження зброї як об'єкта цивільних прав.

Детальний аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушень автором академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату або інших порушень академічної доброчесності). У дисертаційному дослідженні автором зроблено посилання на наукові роботи інших учених у разі наукової дискусії щодо їх пропозицій, тверджень, висновків, дотримано вимоги законодавства про захист авторських прав.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційну роботу підготовлено українською мовою офіційно-діловим стилем мовлення з використанням загальноприйнятої правничої термінології.

Системний аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що всі структурні частини дисертаційного дослідження пов'язані між собою і є логічним продовженням попередніх теоретичних висновків, узагальнень та пропозицій автора.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Практичне значення одержаних результатів.

Зроблені висновки та пропозиції за дисертаційним дослідженням мають і практичну спрямованість та можуть бути використані в освітньому процесі, в науково-дослідній діяльності, в нормотворчій та правозастосовній діяльності.

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих працях.

Основні положення дисертації В.О. Нестеренка відображено у восьми наукових публікаціях, з яких чотири наукові статті опубліковано у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук та чотири тези доповідей на всеукраїнських науково-практичних конференціях, що підтверджує апробацію матеріалів дисертації. Наукові результати, отримані в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження Нестеренка Василя Олександровича на тему «Зброя як об'єкт цивільних прав», як і будь-яка інша наукова робота, містить положення, які є дискусійними або потребують додаткової аргументації автора.

1. Дисертантом висловлено пропозицію щодо віднесення носіння, зберігання, перевезення вогнепальної зброї до змішаних джерел підвищеної небезпеки (стор. 9, 113-114), яка може потребувати додаткового обґрунтування. По-перше, слід зазначити, що у Законопроекті № 5708, якому дисертант справедливо приділяє значну увагу, називаються й інші форми обігу вогнепальної зброї (зокрема виробництво, застосування, транспортування, ремонт та інші). Діюча Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ

України від 21.08.1998 № 622, визначає зокрема порядок видачі, продовження строку дії, анулювання дозволів на відкриття (функціонування) об'єктів дозвільної системи, у яких здійснюється виготовлення та ремонт вогнепальної зброї. Крім цього, у підрозділі 3.1 дисертації розглядаються виробництво (виготовлення) та ремонт зброї. У цьому контексті викликає інтерес позиція дисертанта щодо можливості віднесення інших форм поводження зі зброєю (виробництво, ремонт, застосування) до джерел підвищеної небезпеки. По-друге, у запропонованому положенні наукової новизни здобувач двічі вказує на можливість завдання шкоди особам («завдання шкоди іншим особам» та «завдання шкоди життю, здоров'ю фізичної особи...»). Якщо під фізичною особою розуміється власник або володілець зброї, то доцільно запропонувати здобувачу розглянути можливість відповідного уточнення. По-третє, виходячи з нормативного визначення джерела підвищеної небезпеки як діяльності в частині першій статті 1187 Цивільного кодексу України, не зовсім точною вбачається назва підрозділу 2.3 дисертації - «Зброя як джерело підвищеної небезпеки».

2. Дисертантом сформульовано висновки щодо правового режиму зброї, які можуть потребувати додаткового роз'яснення. По-перше, деяка неузгодженість зумовлена тим, що здобувач спочатку зазначає: *«...виключно законом має бути встановлено правовий режим зброї, що означає врегулювання нормами закону цивільних відносин щодо порядку та умов набуття права власності на зброю, здійснення права власності на зброю, спадкування тощо»* а далі вказує: *«Правовий режим зброї має визначатися виключно законом, що відповідатиме нормам Конституції України як нормам прямої дії і означатиме врегулювання нормами закону цивільних відносин щодо порядку та умов набуття права власності на зброю, здійснення права власності на зброю, її спадкування»* (стор. 165). Водночас зміст статті 92 Конституції України зумовлює питання про можливість більш чіткого вибору здобувачем способу законодавчого регулювання. По-друге, наявність дозволу на придбання зброї розглядається дисертантом як законодавчий чинник, яким

обмежується набуття конкретного суб'єктивного права власності на зброю, а правовий режим зброї визначається як *«порядок врегулювання суспільних відносин щодо зброї, її цивільно-правового обороту, що здійснюється за допомогою правових засобів, методів, способів, типів правового регулювання»* (стор. 92-93, 165). Зазначається також, що *«державна щодо зброї обмежує диспозитивність правового регулювання суспільних відносин через встановлення певних дозволів, заборон і зобов'язань, визначаючи порядок видачі дозволів на придбання, зберігання, перевезення і використання вогнепальної зброї, бойових припасів до неї, пневматичної зброї, зобов'язуючи власників зброї на вчинення певних дій, застосовуючи в цілому спеціально-дозволений тип правового регулювання»* (стор. 114). У зв'язку з цими висновками та у світлі зазначеної автором необхідності врегулювання відповідних цивільних відносин виключно нормами закону виникає запитання, чи включає здобувач до такого перспективного правового режиму зброї імперативні елементи регулювання (наприклад, дозвольні процедури), які будуть опосередковувати набуття права власності на зброю, але на даний момент охоплюються підзаконними актами?

Висловлені зауваження не є визначальними, не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів дослідження та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок

Ураховуючи вищевикладене, вважаю, що дисертаційна робота Нестеренка Василя Олександровича на тему «Зброя як об'єкт цивільних прав» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право, а саме становлять оригінальний внесок у розвиток науки приватного права щодо розуміння зброї як об'єкта цивільних прав.

Дисертація Нестеренка Василя Олександровича на тему «Зброя як об'єкт цивільних прав», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає

вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, а її автор – Нестеренко Василь Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник відділу науково-правових експертиз

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національної академії наук України

Вадим КАРНАУХ

